

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences

Haziran 2021 Cilt: 23 Sayı:1
iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 30.09.2020
Kabul Tarihi / Accepted: 17.06.2021
DOI: iibfdkastamonu.801926

Recep Tayyip Erdoğan'ın Sahip Olduğu Liderlik Tarzı: Balkon Konuşmalarının İçerik ve Söylem Analizi ile Değerlendirilmesi

Müzeyyen Bilge ÇIRAGÖZ¹, Osman Kürşat ACAR²

Öz

Balkon konuşmaları, dünyanın bütün ülkelerinde ulusa veya diğer uluslara seslenmek için etkili bir yöntem olmuştur. Anadolu'da ilk izleri Osmanlı Devleti'nde görülse de, Amerika'da daha eski tarihlerde de balkon konuşması yapıldığı bilinmektedir. Türkiye'de ise balkon konuşmaları, Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2007 genel seçimleri sonrasında yapılan ve seçimler sonuçlanınca siyaseten beklenen ve takip edilen bir uygulama olmuştur. 2007 yılından sonra geleneksel hale gelen balkon konuşmaları, halka ve ulusa, uluslararası kamuoyuna mesaj vermek için önemli bir argüman haline gelmiştir. Çalışmada "Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı balkon konuşmalarında kullandığı söylemlerden yola çıkarak sahip olduğu liderlik tarzı nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda Recep Tayyip Erdoğan'ın 2007, 2010, 2011, 2014 (iki adet), 2018 ve 2019 yıllarında yapmış olduğu yedi adet balkon konuşmasının içerik ve söylem analizi yapılmıştır. Analiz yapılırken nitel araştırma tekniği kullanılmış ve bu analiz için NVivo programından yararlanılmıştır. Daha sonra analiz sonucunda çıkan kelimelerin hangi amaçla söylendiği irdelenmiş ve bu kelimelerin kullanım yeri, söyleniş amacı hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Kelimeler metin içindeki ağırlıklarına göre sıralanmış ve konuşmanın %5'lik dilimi göz önüne alınmıştır. Böylece Recep Tayyip Erdoğan'ın balkon konuşmalarında kullandığı söylemler ve üzerinde durduğu konulara göre babacan ve hizmetkâr liderlik özelliklerini taşıdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Balkon Konuşmaları, Liderlik, Nitel Analiz, Recep Tayyip Erdoğan, Söylem Analizi*

Jel Kodu: *M50, M54*

Leadership Style of Recep Tayyip Erdoğan: Evaluation of Balcony Speeches with Content and Discourse Analysis

Abstract

Balcony speeches have been an effective way to address the nation or other nations in all countries of the world. Although the first traces in Anatolia were seen in the Ottoman Empire, it is known that there was a balcony speech in America on earlier dates. The balcony speech in Turkey, Recep Tayyip Erdogan held after the general elections in 2007 by the conclusion of elections and politics that has been expected and followed an application. Balcony speeches, which have been traditional after 2007, have become an important argument for giving messages to the public and the nation, to the international public. This study seeks answers to the question of "What might be the leadership style of Recep Tayyip Erdogan if we analyze it based on his balcony speeches? ". In this context, content and discourse analysis of the seven balcony speeches made by Recep Tayyip Erdoğan in 2007, 2010, 2011, 2014 (two), 2018 and 2019 were made. A qualitative research technique was used in the analysis, and the NVivo program was used for this technique. Then, the purpose of spelling of the words as a result of the analysis was examined and inferences were made about the place of use and purpose of these words. The words were listed according to their weight in the text and 5% of the speech was taken into consideration. Thus, it was determined that Recep Tayyip Erdogan has paternalistic and servant leadership characteristics according to the discourses used in his balcony speeches and the subjects he emphasized.

Keywords: *Balcony Speeches, Discourse Analysis, Leadership, Recep Tayyip Erdogan, Qualitative Analysis*

Jel Codes: *M50, M54*

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: mzyncrg@hotmail.com Orcid no: 0000-0003-4629-0456

² Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik Bölümü, Isparta, Türkiye. E-posta: osmanacar@sdu.edu.tr Orcid no: 0000-0002-1961-645X

Atıf/Citation: Çıragöz, M.B., Acar, O.K. (2021), Recep Tayyip Erdoğan'ın Sahip Olduğu Liderlik Tarzı: Balkon Konuşmalarının İçerik ve Söylem Analizi ile Değerlendirilmesi, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23/1, s. 6-29

Extented Absract

Introduction

The leader is the person who has the ability to trail people in the most general sense. Leadership has always been an area in need for both society and states throughout human history. However, there is no consensus on the features required by leadership. The most basic characteristics of leadership are foresight, courage, vision, knowledge (Yıldız, 2016: 27-28). With the developing world, the concept of leadership has also changed and is divided into types. There are three leadership approaches in the traditional sense. These are the trait approach, the behavioral approach and the contingency approach. Over time, these species have been observed to be inadequate and modern approaches have emerged. According to the research conducted by Özkan (2016), there are a total of 53 modern leadership approaches. Interactive leadership, transformational leadership, paternalistic leadership, servant leadership, charismatic leadership, strategic leadership, visionary leadership and ethical leadership are the most common ones in the literature.

Method

The study aimed to find the leadership style of Recep Tayyip Erdoğan by considering the traditional and modern types of leadership. While determining the leadership style, seven balcony speeches made by Erdoğan were taken as reference. Balcony speeches have been an important tool used by leaders to address various audiences since the past. The first examples were seen in the USA and started in Turkey in the 1980s (Koker and Kejanlioğlu, 2004: 46). However, although examples of balcony speech were seen in the Ottoman State, it became traditional with the speech made by Recep Tayyip Erdoğan after the 2007 elections.

Balcony speeches were analyzed with the NVivo program used for qualitative research. The analysis is limited to the ten most used words. At the same time, the most mentioned topics in the speeches are also graphed. Voting rates were added to the study so that the data can be interpreted more soundly. Accordingly, the Justice and Development Party's highest vote was in the 2011 elections, with 49.83%. The election with the least votes was the 2018 elections, with 42.56%. Findings are interpreted with the help of these data.

Result and Discussion

In his first three balcony speeches, Erdogan used the word "we" the most. The word "we" is used for the formation of the AKP. At the same time, in the first two balcony speeches, he talked about the actions he will perform in the future. The most commonly used word in the fourth balcony speech was "Turkey". Therefore the party got ahead of the nation. The fifth balcony speech was made after the presidential election that changed Turkey's political regime. The most commonly used word was "today". Erdogan considered today as a milestone. At the same time, the topic that took the most part in the speech was "thanks". The most used word in the last two balcony speeches was again "nation". Alliances made in the last election have found their place in the speech. Considering the differences between the first speech and the last speech, the first thing that stands out is the "party" priority and the concept of "nation" is brought to the fore. Another difference is that the use of "my brothers", which became the signature of Erdoğan in his speeches, did not occur in the first speech.

As a result of the analyzes and data obtained, the sections that show leadership in Recep Tayyip Erdogan's balcony speeches are as follows:

- He stated that regardless of language, religion and race, he cares about everyone's will. He stated that he would be happy only as long as his nation was happy and said that real sovereignty belongs to the nation. He added that he planned everyone's peace from 7 to 70 (September 12, 2010).
- He has sent greetings to foreign people in Turkey, Muslims all over the world, and the Turks. He stated that he was with all the victims and was trying to end his troubles. He did not forget the martyrs and their families, and stated that they shared their pain (June 12, 2011).
- He said that he is a servant for the nation, not a master and that he will use his power only to serve the nation. He stated that power is temporary and service is permanent. He also sent greetings to Palestine, Syria, and Egypt and stated that he was with them on these difficult days (March 30, 2014).
- During the election speech in Ramadan, he did not forget the fasted employees and thanked them. He also wished mercy to an artist who had recently died and asked for prayers. He said that citizens injured in Palestine were brought to Turkey and started to treat (August 10, 2014).
- Balcony speech is delayed. He apologized for arriving late, saying that a child had had an accident and was waiting at the child's head until he underwent surgery (June 24, 2018).
- He talked about the Syrian issue on the agenda and said that he will do everything for the security of Syrian refugees and work to reach their homes safely (March 31, 2019).

As a result of these sections, it was determined that Recep Tayyip Erdoğan has a servant and paternalistic leadership qualities.

GİRİŞ

Çalışmanın araştırma konusu olan liderlik, insanoğlunun kadim tarihi ile birlikte var olan ve örgütler, devletler için her zaman ihtiyaç duyulan bir alan olmuştur. Günümüzde olduğu gibi tarihte de liderlik konusunda tartışmalar hep olagelmıştır. Örneğin liderliğin doğuştan mı geldiği veya sonradan mı kazanıldığı konusunda hâlâ fikir birliğine varılamamıştır. Aynı zamanda liderliğin gerektirdiği kişilik özellikleri ve yetkinlikler ile ilgili de kesin bir fikir birliği bulunmamaktadır. Gelişen dünya ile birlikte liderlik kavramı da değişime uğramıştır. Davranışsal yaklaşım, özellikler yaklaşımı, durumsal yaklaşım gibi klasik liderlik kuramlarının yanında küreselleşen dünyamız liderliğe modern yaklaşımlar geliştirmeyi zorunlu kılmıştır.

Üzerinde çok konuşulan ama tanımlaması ve anlaşılması en zor olgulardan olan liderlik konusu tarih, sosyoloji, psikoloji, kamu yönetimi, işletme, yönetim ve organizasyon, eğitim bilimleri gibi pek çok bilim alanının üzerine çalışma yaptığı interdisipliner olarak ele alınıp incelenmesi gereken bir alandır. Lider, içinde bulunduğu örgütte, grupta veya toplumda, diğer bireyleri etkileyebilen, sorumluluk ve risk alan, başarı ile özdeşleşen, diğer kişilerden özellikleri ve yetenekleri ile farklılaşan en önemlisi diğer kişiler tarafından lider olarak kabul edilen ve önder olan kişidir (Özmen, 2009: 1). Samuel Johnson 1755 yılında İngilizce sözlükte “kaptan, önden giden kimse” olarak lideri ilk kez tanımladığından beri liderlik ile ilgili birçok çalışma, tanımlama yapılmıştır. Bu alanda en çok kimin lider olacağı, liderlik özelliğinin doğuştan mı yoksa sonradan mı kazanıldığı, liderin özellikleri, liderin davranışları, içinde bulunduğu durum şeklinde birçok konuda araştırma yapılmıştır. Özellikle 21.yy ile birlikte ortaya çıkan yeni liderlik yaklaşımları ve liderliğe ilişkin araştırmalar ciddi anlamda artmıştır. Özkan’ın (2016) liderlik üzerine yaptığı incelemede ele aldığı 117 çalışmada, 53 farklı liderlik türünden bahsedilmektedir.

Devlet, şirket, kar amacı gütmeyen bir vakıf veya bir futbol kulübünde özellikle içinde bulunduğumuz toplumsal anlayışta başarı veya başarısızlık doğrudan lider ve onun icraatı, tutum ve davranışları ile ilişkilendirilmektedir. Lideri ve davranışlarını salt özellikler değil, içinde bulunduğu toplumun ekonomik, sosyal, kültürel şartları gibi birçok şeyi belirleyecektir. Bir kişinin liderlik vasıfları her yönü ile çeşitli şekillerde değerlendirilebilir. Bu değerlendirme anlarından birisi de kazanç ve zafer anındaki tavır ve söylemleri ile kaybettiği anlardaki tavır ve söylemleridir. Bu anlamda Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliği ile ilgili birçok değerlendirme yapılmıştır. Arklan (2009: 63-64) yaptığı bir çalışmada, halkın, Recep Tayyip Erdoğan’ın çeşitli özelliklerine göre karizmatik, demokratik ve otoriter bir lider olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada ise Recep Tayyip Erdoğan’ın karizmatik liderlik özelliği taşıdığı belirtilmiştir (Kızıltoprak, 2018: 625). Çalışmalarda Recep Tayyip Erdoğan’ın balkon ve miting konuşmaları, yapmış olduğu uygulamalar, aldığı siyasi kararlar gibi unsurlar dikkate alınmıştır.

Balkon konuşmaları, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın kullandığı kelimeler, balkona kimlerle çıktığı, kimlere teşekkür ettiği, kardeş ülkelere ve Osmanlı Coğrafyasındaki bazı ülkelere atıfta bulunması, seçmenlerine ve muhaliflere verdiği mesajlar ile Türk siyasi hayatında önemli yer tutan bir uygulama olmuştur.

Çalışmada konuşmalar içerik ve frekans analizi ile incelenmiştir. Analizler, nitel analiz için kullanılan Nvivo programı ile yapılmıştır. Konuşmalarda ağırlıklı olarak kullanılan kelimeler belirlenmiş ve her bir konuşmanın %5’inde geçen kelimeler dikkate alınmıştır. Analizin doğru yapılabilmesi için kelimeler yalın halleriyle kullanılmış, birlikte anlam ifade

eden kelime grupları bir araya getirilmiş ve tablollaştırılmıştır. Konuşmalar ilk balkon konuşmasının yapıldığı 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinden başlayarak 12 Eylül 2010 anayasa referandumu, 12 Haziran 2011 genel seçimleri, 30 Mart 2014 yerel seçimleri, 10 Ağustos 2014 cumhurbaşkanlığı seçimi, 24 Haziran 2018 genel seçimi ve son olarak 31 Mart 2019 yerel seçimlerinden oluşmaktadır. Balkon konuşması yapılmayan seçimler analize dahil edilmemiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk olarak 2007 seçimlerinde gerçekleştirerek sonrasında da geleneksel hale getirdiği balkon konuşmaları incelendiğinde liderlik yaklaşımlarından babacan ve hizmetkâr liderlik özelliklerine sahip olduğu sonuca ulaşılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Lider ve Liderlik Kavramları

Liderlik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini koruyan hatta arttıran bir olgudur. Hızla küreselleşen dünyada liderliğe ve lider kişilere her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Lider karar verme gücünü elinde bulunduran ve bu gücüyle kişileri peşinden sürüklenme yeteneği olan kişidir. Diğer bir deyişle, liderlik etkileşimde bulunduğu kişilerin düşünce ve davranışlarını etkileyebilme kabiliyetidir. Liderlik yaşamın her anında karşımıza çıkabilmektedir. Okul hayatında, iş hayatında, sosyal yaşantıda, kamu sektörü ve özel sektörde belli gruplar üzerinde etki bırakan kişiler lider olarak karşımıza çıkmaktadır.

Liderlik sadece günümüzde değil, geçmişte de önem arz etmiştir. Toplumlar çatışma ortamından kurtulmak ve düzen içerisinde yaşamak, diğer toplumlarla sağlıklı iletişim kurabilmek için çeşitli beceri ve bilgilere sahip üstün bir güce ihtiyaç duymaktadır (Biber ve Turancı, 2014: 29-32). Bu güç de ancak liderlik özelliklerine sahip bir kişide bulunmaktadır. Liderliğin gerektirdiği kişisel özellikler, yetkinlikler konusunda kesin bir yargıya varılamamış olmasına rağmen liderlik konusunda yapılan çalışmalar liderlerin yetkinlikleri konusunda bazı fikir birliklerine varmışlardır. Bunlar bir liderin öngörülü olması, cesur ve korkusuz olması, sabırlı olup hedeflerinden vazgeçmemesi, inisiyatif kullanması, vizyon sahibi olması, bilgili olması, iletişiminin kuvvetli olması gibi özelliklerdir (Yıldız, 2016: 27-28).

Üzerinde bir fikir birliğine varılamasa da araştırmacılar liderlik kavramının çeşitli tanımını yapmışlardır. Liderlik Bass'a (1960) göre bir insan topluluğunu belirli bir amaç için toplayabilme yeteneğidir. Koontz ve diğerlerine (1986) göre liderlik örgüt çalışmalarının başarılı bir şekilde yapılabilmesi için bireyleri etkileyebilme kabiliyetidir. Yukl'a (1986) göre liderlik bir kişinin söyledikleri ile başkalarını ikna etmesidir. Liderliğe farklı bir bakış açısı da şudur; liderlik bir örgüt veya gruptaki kişilerin örgütsel amaçlar için bir araya getirilmesi ve bireylerle kaynakların etkileşim içine girmesi sürecidir. (Northouse, 1997; Blake ve McCause, 1991; Burns, 1978). Bennis'e (1986) göre liderlik küreselleşen dünyada örgütlerin değişime uyum sağlayabilmesi için birtakım işlerin yapılmasını sağlayan itici güçtür.

Liderlik konusunda modern anlamda ilk çalışmalardan birini yapan Max Weber liderliği otorite ile ilişkilendirmiştir. Ona göre üç tip otorite bulunmaktadır. Bu noktada, güç ve otorite arasındaki ilişkiyi bilmek gerekir. Güç, en geniş anlamda kişinin başkalarına istediğini yaptırabilme yeteneği olarak düşünülebilir. Otorite ise bu gücün nasıl kullanıldığı ile ilgilidir (Alkan ve Erdem, 2019: 409). Liderlik de aynı şekilde mevcut gücü kullanma şeklidir, fakat liderlik için meşruiyet gerekmez. Yani lider kişinin liderlik vasfını yerine getirmesi için herhangi bir izne veya elde edilmiş bir yetkiye ihtiyacı yoktur. Öte yandan otorite yetkilendirmeye gerçekleşir. Max Weber'in bahsettiği üç tip otorite ise geleneksel otorite,

yasal otorite ve karizmatik otoritedir (Weber, 1947). Max Weber en etkili otoritenin karizmatik otorite olduğunu öne sürmüştür. Karizma, olağanüstü birtakım olaylar sonucunda yasal otoritenin kaybedildiği durumlarda ve ciddi kriz durumlarında ortaya çıkar (Demircioğlu, 2015: 53). Kişinin sahip olduğu karizmanın liderlik yeteneğine etkisi olduğu söylenebilir. Yine çok eski bir çalışma olan İbn Haldun'un Mukaddime adlı eserinde liderin öncelikle asabiyyete, daha sonra ise adalete sahip olması gerektiği belirtilir. Asabiyye, dayanışma anlamına gelmektedir ve toplumların bir düzen içinde yaşayabilmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için gerekli bir unsurdur (Yaşar, 2016: 515-516).

Liderlik çok eski zamanlardan beri kullanılan ve hakkında çokça araştırma yapılan kavramlardan biridir. İnsanların liderliğe bakış açıları farklı yaklaşımlar geliştirilmesine neden olmuştur. Genel itibariyle çoğu yaklaşım kendinden önceki yaklaşıma eleştiri olarak ortaya atılmıştır. Bunlardan özellikler yaklaşımı, davranışsal yaklaşım, durum yaklaşımları klasik olarak nitelendirilmiş ve geniş kapsamlı olmadıkları gerekçesiyle eleştirilmiştir (Kırca, 2015: 13; Kökçikaran, 2016: 8). Bunun üzerine modern yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Klasik (geleneksel) liderlik kuramları şunlardır:

• **Özellikler yaklaşımı:** Bu yaklaşıma göre liderlik doğuştan gelen özelliklere bağlıdır. Bir kişinin lider sayılabilmesi için doğuştan liderlik özelliklerine sahip olmak gerekmektedir, kişi bunlara sonradan sahip olamaz (Özgül, 2015: 77). Bu özellikler ırk, yaş, cinsiyet, boy, bilgi, sezgi gibi kişisel ve fiziki özelliklerdir. Bu yaklaşıma göre lider bu özellikleriyle kendisini izleyenlerden ayrılmalıdır. Bu yaklaşımın başarısız olmasının nedeni liderliği tek bir yönüyle ele alması ve ölçülebilirliğinin zor olmasıdır (Yıldız, 2016: 31).

• **Davranışsal yaklaşım:** Bu yaklaşım Özellikler Yaklaşımı'nın aksine liderliğin kişilik özellikleriyle değil, davranışları ve kendisini izleyenlerle arasındaki ilişkinin belirlediğini savunmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalardan en çok bilinenleri Michigan Üniversitesi çalışmaları, Ohio Üniversitesi çalışmaları, Likert'in Sistem Dört Modeli (Likert, 1932), McGregor'un X ve Y Yaklaşımıdır (McGregor, 1960) (Özgül, 2015: 80-94).

• **Durumsallık yaklaşımı:** Bu yaklaşıma göre bir kişinin lider olarak tanımlanabilmesi için kişilik özelliklerine ya da davranışlarına bakmaktan ziyade o kişinin çeşitli olaylar karşısındaki tutumlarına bakmak gerekmektedir (Yıldız, 2016: 37). Kişinin liderlik tanımı karşılaşılan olayların özel şartları doğrultusunda değişebilir. Yani evrensel olarak kabul görmüş bir liderlik tarzı mümkün değildir. Bu yaklaşımla ilgili olarak Fiedler, Reddin, Hersey ve Blanchard, Amaç-Yol Teorisi, Etkin Liderlik, Üç Boyutlu Önderlik Modeli çalışmaları vardır (Özgül, 2015: 98-105).

Modern liderlik kuramları ise şu şekildedir:

• **Etkileşimci liderlik:** Etkileşimci lider kendisini izleyenlerle sürekli etkileşim içerisinde olan liderdir. Dönüşümcü lider gibi örgütte sürekli bir değişim ve dönüşümü hedeflemekte veya karizmatik lider gibi kriz anlarında aldığı kritik kararlar önem arz etmemektedir. Etkileşimci liderin hedefi izleyicileri ile arasında olan iletişimdir. Burns (1978) ve Bass'ın (1985) etkileşimci ve dönüşümcü liderlik tipleri çalışmalarında göze çarpan bir durum, etkileşimci liderin izleyicilerini performans ödüllendirme ile motive etmesidir (Şentürk ve diğerleri, 2016: 176). Lider hedeflerinin de ötesine geçmek yerine hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır. İzleyenler de bu doğrultuda motive edilmekte ve sınırları zorlamak değil kendilerine verilen sorumlulukları yapmak konusunda istek duymaktadırlar (Northouse, 2014).

• **Dönüşümcü liderlik:** Dönüşümcü liderin düşünce merkezinde yenilik ve gelişim bulunmaktadır. Dönüşümcü lider her zaman değişime odaklanmıştır. Dönüşümcü lider için başarı örgütün sürekli bir biçimde gelişimi ve performansının duraksız bir şekilde iyileşmesidir. Aynı zamanda dönüşümcü liderler izleyicilerini de bu yönde motive ederler. İlk defa James Downton'ın "Rebel Leadership" (1973) isimli çalışmasında bahsedilmiş (Arslan, 2009: 129), daha sonra Burns tarafından sistematikleştirilmiştir. Dönüşümcü liderler izleyicileriyle tek yönlü ilişki kurmamakta, etkileşim ve iletişime de önem vermektedir. Dönüşümcü bir liderin izleyicileri liderlerine saygı ve hayranlık duymakta, onun gibi olmak istemektedirler. Dönüşümcü lider yalnızca başarılı olduğu için değil, aynı zamanda yüksek ahlaki değerlere, ileri görüşlülüğe, yüksek iletişim becerilerine de sahip olduğu için izleyicileri ile aralarında yoğun duygusal bir bağlılık söz konusudur (Serinkan ve Erdiş, 2014: 10).

• **Paternalist liderlik:** Paternalizm kelime anlamı olarak "babacılık" demektir. Çeşitli kültürlerdeki ataerkillik ile özdeşleştirilebilir (Köksal, 2011: 103). Bu yönüyle kültürel bir özellik olan paternalizm gelişmiş batı toplumlarında olumsuz bir anlama sahiptir (Aycan, 2001: 5-6). Paternalist liderlikte lider ile izleyenleri arasında adeta bir baba-çocuk ilişkisi hâkimdir. Bir baba nasıl çocuğunun yaşantısının her alanıyla ilgili ise paternalist lider de izleyenlerinin yaşantılarının her alanıyla yakından ilgilenir. Bu ilgiye izleyen özel hayatı, aile yaşantısı da dâhildir (Aycan, 2001: 1). Bunun karşılığında da baba gibi tavır alan lider takipçilerinden kendine sadık olmalarını beklemektedir. Babacan liderliğin ilk çalışmalarını Silin (1976) gerçekleştirmiştir (Gerçek, 2018: 102).

• **Hizmetkâr liderlik:** "Hizmetkâr" kelimesi, toplumda ayrıma maruz kalan insanların yaşadığı baskılar nedeniyle olumsuz çağrışım yapabilmektedir. Kadınların, çocukların, siyahi insanların geçmişte yaşadığı olumsuz durumlar hizmetkârlığın kötü anlamının yıkılmasını zorlaştırmıştır (Blanchard, 2002: 13). Hizmetkâr liderlik Greenleaf (1970) tarafından tanımlanmıştır (Spears, 2010: 26). Ona göre hizmetkâr lider otoritesini iyilik ve erdem için kullanır, bu otoritenin kalıcı olmayacağını bilmesine rağmen her zaman ortak bir iyi için çalışmaktadır. Hizmetkâr bir liderde bulunan fedakârlık, iyilikseverlik, maneviyatın yüksek olması gibi özellikler bu liderlik türünün teolojik kapsamının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Hizmetkâr liderlerin inanç yönünden kuvvetli oldukları, hatta yurtdışında papaların hizmetkâr lider kabul edilebileceği düşünülmektedir (Nullens, 2019). Hizmetkar liderin duygusal özelliklerinin gelişmiş, empati yeteneğinin üst düzeyde olması beklenmektedir. Aynı zamanda izleyicilerini de bu yolda telkin ederek, izleyicilerini de bu iyilik anlayışına davet etmektedir. Genel kanı takipçilerin lidere belirli amaçlara ulaşmak için hizmet etmesidir. Buna karşın hizmetkâr lider ve takipçileri arasında tersi bir durum söz konusudur. Frick (2004)'e göre (Aktaran Küçük ve Yavuz, 2018), Hizmetkâr lider liderlik gücünü izleyenlerine hizmet etmek için yalnızca bir araç olarak kullanmaktadır. Hizmetkâr liderlik, yüksek güven kültürüne sahip toplumlarda daha sık görülmekle birlikte, halkın koruma mekanizmasını daha az kullanmasını ve daha az stres duymasını sağlamaktadır (Nullens, 2019: 13).

• **Karizmatik liderlik:** Karizmatik liderlik kavramı ilk olarak Max Weber'in otorite tiplerini tanımlamasıyla ortaya çıkmıştır. Max Weber'e göre (1947) bulunan üç otorite tipinden biri de karizmatik otoritedir. Karizma, izleyenlerine oranla üstün davranışlarda bulunabilme yeteneği olan insanlarda mevcuttur. Karizmatik lider en çok kaos veya kriz ortamlarında ihtiyaç duyulan kişidir (Demircioğlu, 2015: 53). Her liderin üstesinden gelebileceği çatışma ortamında karizmatik lider doğru karar alma yeteneği, soğukkanlılığı, özgüveni ile diğer liderlerden ayrılmaktadır (Özgül, 2015:

109). Shamir, Arthur ve House (1994), yaptıkları bir çalışmada karizmatik liderin özelliğini Jesse Jackson'ın 1988'de yaptığı ünlü bir konuşmadan hareketle ortaya koymuştur. Buna göre karizmatik bir lider, konuşmalarında kolektif geçmişe ve kimliğe atıfta bulunarak kişileri etkilemektedir. Metaforları çok fazla kullanarak ve takipçilerine sürekli umut vererek takipçilerin ilgisini canlı tutmaktadır.

• **Stratejik liderlik:** Stratejik liderlikte liderin en ayırt edici özelliği stratejik bir vizyona sahip olmasıdır (Kumkale ve Çetin, 2016). Lider örgütü ve örgüt çalışanlarını bu vizyon için bir unsur olarak görmekte ve kendini izleyenlerden ziyade vizyon odaklı çalışmaktadır. Liderlik kavramının 1980'li yıllarda başkalaşması ve geliştirilmesi ihtiyacı sonucu stratejik liderlik ilk başlarda CEO denilen yöneticilerle özdeşleştirilmiştir. Bunun nedeni CEO'ların şirketlerdeki amacının vizyon belirleme ve bu doğrultuda stratejiler geliştirmek olmasıdır (Uğurluoğlu ve Çelik, 2009: 125).

• **Vizyoner liderlik:** Vizyoner lider, geleceğe çok farklı bir bakış açısı getirebilen ve bu bakış açısının olumlu olumsuz yanlarını ileri görüşlü yapısı ile ortaya koyabilen kişidir (Çelik, 1997: 465). Vizyon sahibi bir insanın lider olarak tanımlanabilmesi için ise bu bakış açısını izleyenlere de aktarabilmesi ve onları da bu konuda motive edebilmesi gerekmektedir. Temelde stratejik liderlikle benzer yanları bulunsun da vizyoner lideri stratejik liderden ayıran en önemli özellik vizyoner liderin izleyenleriyle arasındaki ilişkidir. Stratejik liderin yalnızca vizyona odaklanıp örgütü ve diğer unsurları bu vizyona giden yolda bir araç olarak görmesinin yanında, vizyoner lider edindiği bu vizyonu izleyicilerinin de benimsemesini sağlayarak sürece dâhil etmektedir (Özbozkurt, 2019: 1049).

• **Etik liderlik:** Etik lider gücünü ahlaki ve etik değerlerden almaktadır. Bu bağlamda etik olarak tanımlanan bir liderin güç kaynakları adalet, saygı, hoşgörü, erdem, eşitlik olabilmektedir. Lider, davranışlarında etiğe uygun olarak hareket etmesinin yanında izleyenlerinin de etiğe uygun hareket etmesi için çabalamaktadır. Etik lider sadece izleyenlerinin yanında değil, hayatının her alanında etiğe uygun hareket etmeli, diğerlerine bu yönüyle örnek olmalıdır (Çelik ve diğerleri, 2014: 58). Takipçilerinin lidere duyduğu bağlılık, liderin gayri ahlaki veya etik dışı hareket etmeyeceğine olan inançlarından kaynaklanmaktadır.

Yukarıda sayılan liderlik türleri dışında otokratik lider, tam serbesti tanıyan (laissez-faire) lider, katılımcı veya demokratik lider, ruhani liderlik, kuantum liderlik, sürdürülebilir liderlik, 360 derece polis liderlik, ahlaki liderlik, bilgi liderliği, birleşik liderlik, çok faktörlü liderlik, dağıtımcı liderlik, destekleyici ve geliştirici liderlik, dönüştürücü liderlik, durumsal liderlik, e-liderlik, etkili etkin liderlik, hizmet yönelimli liderlik, ilişki ve görev yönelimli liderlik, kalite liderliği, kendi kendine liderlik, kolaylaştırıcı liderlik, kültürel liderlik, otantik liderlik, öğrenen liderlik, öğretim liderliği, öğretimsel liderlik, öğretmen liderliği, örgütsel liderlik, örtük liderlik, örtülü liderlik, öz liderlik, proaktif liderlik, ruhsal liderlik, simbiyotik liderlik, siyasal liderlik, siyasi lider, sosyal sermaye liderliği, takım liderliği, toplam kalite liderliği, yıkıcı liderlik, pozitif liderlik gibi literatürde (117 çalışmada) liderlik kavramının aldığı sıfatlara (53 Tür) göre kavramlaştırmalar yapılabilmektedir (Özkan, 2016: 626).

1.2. Balkon Konuşmaları

Balkon konuşmaları, liderlerin seçim yarışında veya sonrasında kullandığı ve son zamanlarda teknolojinin gelişmesiyle daha da önem kazanan, seçmenle bağlantı kurmayı kolaylaştıran bir iletişim yoludur. Medyanın göz ardı edilemeyen etkisi yıllar içinde katlanarak arttıkça balkon konuşmalarının etkisi de aynı oranda büyümeye başlamıştır. Balkon

konuşmaları sadece belirli seçmene değil, ülkedeki her vatandaşa hitap etme açısından önemlidir. Ayrıca balkon konuşmalarının bir güç gösterme şekli olduğu, rakiplere verilen bir zafer mesajı olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda Roosevelt, Mussolini, Lenin gibi birçok önemli siyasi figürün balkon konuşması yaptığı bilinmektedir (Göksu ve Aslan, 2015: 64). Recep Tayyip Erdoğan ilk balkon konuşmasını 2002'de partisini kurarken yapmıştır, fakat “balkon konuşması geleneği” siyasi literatüre 2007'deki konuşması ile dâhil olmuştur (Göksu, 2019: 1289). Balkon konuşmaları ülkemize her ne kadar ilk olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın 22 Temmuz 2007 yerel seçiminde parti genel merkezinin balkonundan konuşmasıyla girse de, dünyadaki ilk örnekleri daha eskilere dayanmaktadır.

Öncelikle ABD'de başlayan seçim propagandalarındaki değişimler, 1960'ların ikinci yarısından itibaren Batı Avrupa'da ve 1980'lerin ortalarından sonra Türkiye'de de ABD'dekine benzer biçimde görülmeye başlamıştır (Köker ve Kejanlıoğlu 2004: 46). Amerika'da yapılan balkon konuşmaları Türkiye'de görülmekte olan balkon konuşmalarından bazı yönlerde ayrılmaktadır. Amerika'da balkon konuşmaları zafer ve mağlubiyet konuşmaları olarak ayrılmaktadır. Ayrıca seçimden önce de balkon konuşması yapılması mümkündür. Seçimden sonra seçimi kazanan tarafın konuşmasının yanı sıra kaybeden taraf da konuşma yapar, gelecekle ilgili iyi temennilerde bulunur ve galip olan tarafı tebrik eder (Ünlü, 2015: 73). Amerika'da yapılan balkon konuşmalarında göze çarpan bir özellik, seçim sonrası konuşmalarda da kazanan ve muhalif tarafların propagandaya devam etmesidir. Bu önemli fark ülkemizde yapılan balkon konuşmalarında görülmemektedir. Ayrıca Türkiye'deki balkon konuşmalarına bakıldığında sadece seçimi kazanan tarafın seçimden sonra balkon konuşması yaptığı görülmektedir.

Ülkemizdeki balkon konuşmalarının geçmişi hakkında Ahmet Akgül (2018) şöyle yazmıştır:

“Sultan II. Abdülhamid dönemi Şeyhülislamlarından Cemalettin Efendi'nin hatıratında anlattığına göre, tebaa, asker yahut partililer bir takım meselelerden rahatsız olduklarında hep sarayın önünde gelir ve Sultanın balkondan bir konuşma ile kendilerini sakinleştirmesini beklerlerdi.”

Osmanlı Devleti'nden beri çeşitli amaçlarla yapılan, ulusa sesleniş olarak görülen balkon konuşmaları Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan'ın 2007 yılında yaptığı konuşma ile geleneksel hale gelmiştir. Erdoğan'ın şimdiye kadar yaptığı balkon konuşmaları şu şekilde sıralanabilir:

- 22 Temmuz 2007 Genel Seçim
- 12 Eylül 2010 Anayasa Referandumu
- 12 Haziran 2011 Genel Seçim
- 30 Mart 2014 Yerel Seçim
- 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi
- 24 Haziran 2018 Genel Seçim
- 31 Mart 2019 Yerel Seçim

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ilkinin 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde yaptığı ve artık geleneksel hale gelen yedi adet balkon konuşması içerik analizinin bir çeşidi olan sıklık analizi ve söylem analizi ile incelenmiştir.

Uygulama, Recep Tayyip Erdoğan'ın yapmış olduğu yedi adet balkon konuşmasından oluşmaktadır. Bu konuşmalar Erdoğan'ın halka seslendiği 22 Temmuz 2007 genel seçimleri, 12 Eylül 2010 Anayasa Referandumu, 12 Haziran 2011 Genel Seçim, 30 Mart 2014 Yerel Seçim, 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 24 Haziran 2018 Genel Seçim ve son olarak 31 Mart 2019 Yerel Seçimlerini kapsamaktadır. Belirtilen tarihler içerisinde yapılmış fakat balkon konuşması içermeyen seçimler uygulamaya dâhil edilmemiştir. Buna göre 21 Ekim 2007 tarihinde anayasa referandumu gerçekleştirilmiş, aynı günün akşamında Dağlıca 'da meydana gelen terör saldırısı nedeniyle balkon konuşması yapılmamıştır. Aynı şekilde 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde basın toplantısı düzenlenmiş, balkon konuşması yapılmamıştır. Bu nedenle iki seçim çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Konuşmaların kelime sayıları birbirinden farklı olmakla birlikte, yedi konuşma ortalama olarak 1.586 kelimedenden oluşmaktadır. Buna göre analizde konuşma metinlerinde en sık tekrar edilen kelimelerin yaklaşık %5'lik dilimi seçilmiştir. Son sırada bulunan kelimeyle aynı oranda bulunan kelimeler de analize dâhil edilmiştir. Bununla birlikte ek almış fakat aynı anlamı ifade eden kelimeler doğru hesaplama için bir araya getirilmiştir (millet, milleti, milletim vb.). Balkon konuşmalarında Ak Parti ve parti mensuplarını tanımlamak için kullanılan "biz" ifadesi "Ak Parti" söylemiyle birleştirilmiştir. Aynı zamanda ifade etmek, teşekkür etmek gibi ifadeler birlikte anlam kazandığı için uygulamada birlikte analiz edilmiştir.

Balkon konuşmalarında geçen söylemlerin analizini yapabilmek için seçim döneminin politik, ekonomik, toplumsal olaylarını göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Bu nedenle ele alınan dönemin öncelikli olarak genel durumu ortaya konulacak, sonrasında analiz sonuçları değerlendirilecektir.

2.1. Bulgular

2.1.1. 22 Temmuz 2007 Genel Seçimler

22 Temmuz genel seçimlerinden önce 27 Nisan 2007'de cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiş, Abdullah Gül 357 oyla cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bunun üzerine CHP yeterli çoğunluk oluşmadığı gerekçesiyle durumu Anayasa Mahkemesi'ne taşımış, aynı günün gecesi Türk Silahlı Kuvvetleri e-muhtıra yayınlamıştır. Anayasa Mahkemesi başvuruyu kabul ederek seçimi iptal etmiştir (Balcı ve Bal, 2008: 12). 4 Mayıs 2007'de Ak Parti'nin erken seçim önerisi mecliste kabul edilmiş ve 22 Temmuz 2007'ye erken seçim kararı alınmıştır. 22 Temmuz'da yapılan seçimlerde AKP %46,58, CHP %20,88 ve MHP %14,27 oy almıştır.

Tablo1: 22 Temmuz 2007'de Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Ak Parti/Biz	%2,52	18
Millet/Milletim	%2,24	16
Devam	%1,12	8
Hedef	%1,12	8
Türkiye/Türkiye'nin	%1,12	8

22 Temmuz 2007 seçimlerinden sonra yapılan balkon konuşması, yapılan en kısa balkon konuşmasıdır ve 774 kelimedenden oluşmaktadır. Tablo1'e göre konuşmada çok kullanılan ifadenin "Ak Parti" ve Ak Parti'yi ifade etme amaçlı kullanılan "biz" kelimesi olduğu görülmüştür. Devamında en sık kullanılan ikinci ifade "millet" ve "milletim" olmuştur. İki ifadenin metindeki ağırlıklarının yaklaşık olmasının nedeni, çoğunluklu olarak milletin Ak Parti'ye olan destek ve güveninden bahsedilmiş olmasıdır. Konuşma metninde bulunan söylemlerden bazıları şu şekildedir:

"Milletimiz önemli bir çoğunluğuyla Ak Parti'yi toplumsal merkezin adresi olarak tescil etmiştir.(...)Milletimiz güven ve istikrar içinde "Ak Parti ile durmak yok, yola devam." kararı vermiştir.(...) Aziz milletimize Ak Parti'ye gösterdiği büyük teveccüh ve destekten dolayı şahsım, merkez karar ve yönetim kurulumuz adına en kalbi duygularla şükranlarımı arz ediyorum."

En sık kullanılan üçüncü kelime "devam"dır. Çok partili hayata geçildikten sonra 2007 seçimlerinde ilk kez bir iktidar partisi ikinci kez seçilmiş ve iktidarına devam etme hakkını kazanmıştır. Konuşma metninde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

"Çok partili siyasi hayatımızda özellikle rahmetli Menderes'ten sonra, 1954 iktidarından sonra ilk defa milletimiz iktidarına devam kararını vermiştir. 52 yıllık süreç içerisinde hiçbir iktidar iktidardayken ikinci defa oylarını artırarak iktidarda kalamamıştır.(...) Bugün sandıkta tecelli eden millet iradesi de bize 'değişim' ve 'gelişmeye devam' demiştir."

"Devam" ifadesi ile aynı ağırlıkta kullanılan iki kelime ise "hedef" ve "Türkiye"dir. Erdoğan geçmiş dönemde yaptıkları uygulamalardan ve yeni dönemdeki hedeflerinden bahsetmiştir. Bu konudaki söylemlerden bazıları şu şekildedir:

"Bu dönemde kişi başına milli gelir 10 bin dolar olacaktır. Bu Türkiye'ye büyük bir sıçrama yaşatacaktır. 4.5 yılda ulaştığımız hedefler, yeni hedefleri yakalama konusunda bize güç verecektir.(...) Milletimizin seçimlerde ortaya koyduğu güçlü onay ile cumhuriyetin kuruluş ideali olan AB hedefini gerçekleştirmek için kararlılık ile çalışmaya devam edeceğiz.(...) Ortak hedefimiz güçlü ve müreffeh bir Türkiye'dir. Bu hedefe birlik ve bütünlüğü her şeyin üzerinde tutarak varılabilir."

Bunlar dışında seçim döneminin siyasi ortamında gerçekleşmiş olan e-muhtıra, 367 krizi gibi olayların etkileri konuşmada görülmüş, bütünleştirici bir dil kullanmaya özen gösterilmiştir. Ak Parti'ye oy verenlere teşekkür edildiği gibi vermeyenlere de teşekkür edilmiş, kazananın Ak Parti değil tüm ülke olduğu, hedefin 2023 olduğu dile getirilmiştir.

2.1.2. 12 Eylül 2010 Anayasa Referandumu

Referandum süreci siyasi düzlemde tartışmalara neden olmuştur. Muhalefetin yürüttüğü "hayır" kampanyası, iktidarın "evet" kampanyasıyla karşı karşıya gelmiş, referandumun muhalefet tarafından demokratik endişelere neden olduğu dile getirilmiştir (Bozatay, 2011: 125). Referandum sonucunda %57,88 evet ve %42,12 hayır oyu çıkmıştır. Anayasada 27 maddelik değişikliği öngören teklif, konuşmada Recep Tayyip Erdoğan tarafından ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 2: 12 Eylül 2010'da Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Ak Parti/Biz	%1,24	27
Demokrasi	%1,10	24
Kutluyorum	%0,96	21
Millet/Milletim	%0,92	20
Artık	%0,83	18
Kardeşlerim	%0,83	18

12 Eylül 2010 referandum sonrası yapılan balkon konuşması şimdiye kadar yapılmış olan konuşmalar arasında en uzun süren konuşmadır ve 2337 kelimededen oluşmaktadır. 22 Temmuz 2007'de olduğu gibi 12 Eylül 2010'da da ağırlıklı olarak en çok kullanılan kelimeler Tablo 2'ye göre "Ak Parti" ve aynı anlamda kullanılan "biz" ifadesidir. Erdoğan referandum sonucunda başta partisine, parti mensuplarına ve partili vatandaşlara teşekkürlerini iletmiştir. Konuşmada geçen ifadeler aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

"Ak Parti olarak bu sonucu milletimizin değişime ve demokratikleşmeye verdiği çok önemli bir destek olarak görüyoruz.(...) Ak Parti'ye gönlünü veren, sevdasını veren başından itibaren bu harekete inanan, güvenen Ak Partili kardeşlerimi kutluyorum.(...) Kampanya süresince büyük bir fedakârlıkla, büyük bir gayretle alın teri döken merkez yürütme kurulu, merkez karar ve yönetim kurulu, tüm milletvekili arkadaşlarım, teşkilatımın ana kademesi, teşkilatımın kadın kolları, gençlik kolları, il teşkilatlarımız, ilçe teşkilatlarımız, belde teşkilatlarımız, tüm sandık yöneticilerini özellikle hassasiyetle davranarak yaptıkları bu görev sebebiyle kutluyorum.(...) Evet mitinglerinde büyük bir coşkuyla yüreğini ortaya koyan, ramazan ayına ve sığağa rağmen gittiğim yerlerde 32 derece ile 52 derece arasındaki bu sıcaklarda bizi yalnız bırakmayan tüm vatandaşlarımı, kardeşlerimi buradan kutluyorum."

Konuşmada ağırlıklı olarak kullanılan ikinci ifade "demokrasi"dir. Ülkenin yarısından fazlasının referandumda evet oyu vermesi, demokrasinin uygulanmasına yönelik devlete duyulan güven olarak düşünülmüştür. Referandumda oylanan değişikliklerin demokrasinin gerçekleştirilmesine katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte 12 Eylül tarihinin darbe süreci ile kirlendiği, referandumun bu algıyı değiştirdiği belirtilmiştir. İfade edilen söylemler konuşmada şu şekilde özetlenmiştir:

"12 Eylül günü kazanan demokrasimiz olmuştur. Değişimin demokrasi içinde gerçekleşebileceği bir kez daha görülmüştür, demokrasiye olan inanç, demokrasiye olan güven bir kez daha ortaya çıkmıştır. Her türlü sorunun çözüm yerinin demokratik siyaset olduğu, demokrasi içinde her meseleyi çözüm yoluna koyabileceğimiz bir kez daha anlaşılmıştır. Demokrasinin gücü, siyasetin gücü, milli iradenin gücü bugün kat be kat artmıştır.(...) Değerli arkadaşlar 12 Eylül günü Türk demokrasi tarihine bir dönüm noktası olarak geçecektir. Hep bununla anılacaksınız, hep bununla anılacağız. Darbe anayasası ile kirlenen 12 Eylül tarihi veya başlayan süreç bu halk oylamasıyla demokrasi için bir milat olarak tarihe parlak sayfa açmış, bu olumsuzluktan kurtulmuştur.(...) Bugün halk oylamasından çıkan evet kararı milletimizin demokrasi özleminin bir neticesidir."

Konuşmada sıklıkla kullanılan üçüncü kelime "kutluyorum" ifadesidir. Erdoğan, sandıktan çıkan evet oyunun yalnızca Ak Partililer, yalnızca evet oyu verenler için değil; tüm millet için hayırlı olacağını ifade etmiş ve aynı/farklı düşünceden olan tüm vatandaşları kutlamıştır.

“Particilik yapmadan, parti farkı gözetmeden inandığı doğrulara destek veren, kalbinin sesini dinleyerek, vicdanının sesini dinleyerek bu değişikliğe onay veren her bir vatandaşımı gönülden kutluyorum. Bu anayasa paketine destek veren CHP’li kardeşlerimi kutluyorum, MHP’li kardeşlerimi kutluyorum, BDP’li kardeşlerimi kutluyorum, tehditlere aldırmadan sandığa giden kardeşlerimi kutluyorum, başından itibaren evet diyerek desteğini ortaya koyan Saadet Partili kardeşlerimi kutluyorum, Büyük Birlik Partili kardeşlerimi kutluyorum, HAKPAR’lı kardeşlerimi kutluyorum, bağımsız ülkücüleri kutluyorum. Türk aydınlarını, devrimci, solcu, işçi partili kardeşlerimi kutluyorum, liberalleri kutluyorum, Ak Parti’ye gönülünü veren, sevdasını veren başından itibaren bu harekete inanan, güvenen Ak Partili kardeşlerimi kutluyorum. Sürecin içerisinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği başkanının yaptığı açıklama için kendilerini kutluyorum, Hak-İş Konfederasyonu’nu başından itibaren verdiği destek sebebiyle kutluyorum, Memur-Sen’i başından itibaren verdiği destek sebebiyle kutluyorum, STK’lar olarak desteklerini esirgemeyen tüm sivil toplum kuruluşlarını buradan özellikle kutluyorum.”

Konuşmada ağırlıklı olarak kullanılan diğer kelime “millet/milletim” olmuştur. Erdoğan, sandıktan çıkan sonucun tüm milletin iyiliği için olduğunu belirterek bütünleştirici söylemlerde bulunmuştur. Millet ifadesinin geçtiği söylemler aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir:

“Bunun omuzlarımıza yüklediği sorumluluğu unutmadan milletimizin emanetine sadakatle vefa göstermeye devam edeceğiz.(...) Biz sadece milletimiz sevindiği müddetçe sevineceğiz.(...) Milletimizin bu güçlü mesajını herkes almak durumundadır. Evet bugün imtiyazlarını korumak isteyenler değil toplumun adalet talebi kazandı, hak ve hakkaniyet kazandı. Ara rejimlerde örülmüş duvarlar bundan böyle bir daha milletimizin üstüne düşmeyecek inşallah, bundan mutluluk duyuyoruz.(...) Kimse kimseye üstünlük iddiasında bulunmasın, devlet her türlü tasarrufunun meşruiyetini millettten alsın, herkes kendisini millet karşısında sorumlu görsün. Hele hele siyasetçi oturduğu koltuktan güç almasın, oturduğu koltuğa güç kazandırsın. Millete kaybettirecek eylem ve söylemlerden herkes kaçsın.(...) Bu muazzaz ülke için, bu aziz millet için daha çok azim ve gayret gösterme sevdasındayız.(...) Sandığa giderken söz de, mühür de, karar da milletindir demiştik.”

Konuşmada eşit ağırlıkta kullanılan iki kelime “artık” ve “kardeşlerim” ifadeleridir. Anayasa değişikliğinin öngörüldüğü referandum sonucunda yaşanacak dönüşüm “artık” kelimesiyle ifade edilmiştir.

“Türkiye’de artık vesayet rejimi tarihe karışacaktır. Türkiye’de artık zihniyet itibarıyla darbe heveslilerinin hevesleri kursağında kalacaktır. Türkiye’de artık millî iradenin gücü her türlü kirli oyunu bozacaktır. Türkiye’de artık değişime, demokratikleşmeye, büyümeye engel olanlar hiçbir şeyin yanlarına kar kalmayacağını daha iyi anlayacaktır. Türkiye’de artık çetelerden, terör örgütlerinden, karanlık odaklardan medet umanlar hayal kırıklığı yaşayacaklardır.”

2.1.3. 12 Haziran 2011 Genel Seçimler

Ortadoğu’da yaşanan gerilim ve Arap Baharı, 2011 yılında etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Bununla birlikte terör olayları yaşanmaya devam etmiştir. Bununla birlikte siyasi cephede MHP kaset skandalı ortaya çıkmış, bazı milletvekili adaylarının YSK tarafından uygun bulunmaması ayrı bir krize neden olmuştur. 12 Haziran 2011 seçimleri, AKP’nin girdiği seçimler arasında %49,38 ile en yüksek oy aldığı seçimdir. Bu seçimde CHP %25,98, MHP %13,01 oy almıştır.

Tablo 3: 12 Haziran 2011’de Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Kardeşlerim	%2,10	28
Ak Parti/Biz	%2,03	27
Millet	%1,80	24

12 Haziran 2011’de yapılan balkon konuşması 1459 kelimedenden oluşmaktadır. Tablo 3’e göre konuşmada ağırlıklı olarak en çok kullanılan kelime “kardeşlerim” olmuştur. Konuyla alakalı bir diğer husus da, ilk defa bir balkon konuşmasında dost ve kardeş ülke vurgusunun yapılmasıdır. Örnek teşkil edebilecek kesitler şu şekildedir:

“Gözlerini Türkiye’ye çevirmiş, Türkiye’den gelecek haberleri büyük bir heyecanla takip eden Bağdat, Şam, Beyrut, Amman, Kahire, Tunus, Saraybosna, Üsküp, Bakü, Lefkoşa ve diğer tüm dost ve kardeş ülke başkentlerini, dost ve kardeş halklarını da buradan muhabbetle selamlıyorum.(...) Bugün benim Türk kardeşim, Kürt kardeşim, Zaza, Arap, Laz, Gürcü, Roman tüm kardeşlerim, 74 milyon kazanmıştır.(...) İnanın bugün İstanbul kadar Saraybosna kazanmıştır, İzmir kadar Beyrut kazanmıştır, Ankara kadar Şam kazanmıştır, Diyarbakır kadar Ramallah, Nablus, Cenin, Batı Şeria, Kudüs, Gazze kazanmıştır. Bugün Türkiye kadar Orta Doğu, Kafkasya, Balkanlar, Avrupa kazanmıştır.”

Konuşmada en çok geçen ikinci kelime Ak Parti ve yine Ak Parti’yi tanımlamak için kullanılan “biz” kelimesidir. Tüm konuşmalarda “biz” söyleminin yanında “siz” söylemi olsa da; parti mensupları, birimleri, teşkilatları konuşmalarda daha fazla öne çıkmaktadır. Bu durum geçmiş konuşmalarda olduğu gibi bu konuşmada da şu şekilde gösterilebilir:

“Önceki Ak Parti hükümetlerinde olduğu gibi yeni Ak Parti hükümeti de Ak Parti’ye oy verenlerin değil; tüm Türkiye’nin, 74 milyonun hükümeti olacaktır. Kardeşlerim Türkiye’nin 780 bin km karesinde dikkat edin yine Ak Parti var. Batıda da var, doğuda da var, kuzeyde de var, güneyde de var. 7 bölgenin tamamında Ak Parti birinci parti.(...) Aziz milletimiz bize sadece hükümet etme yetkisi vermedi, aynı zamanda yeni anayasa yapmak için de bize bir görev tevdi etti. Milletimiz bu yeni anayasayı uzlaşmayla, istişareyle, müzakereyle yapma mesajları bize verdi.”

%5 ağırlık diliminde yer alan son kelime “millet/milletim”tir. Millet vurgusu sıralama değişse dahi tüm konuşmalarda sıkça yapılmaktadır. Ülkenin cumhurbaşkanının millete verdiği değer ve önem, ülkenin yönetiminde asıl söz sahibinin millet olması gibi söylemler halkın vatana bağlılığını artırması, milli duyguları pekiştirmesi açısından önem arz etmektedir. “Millet/milletim” kelimesinin konuşmada geçtiği yerlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Kardeşlerim, aziz milletim sandıktan çıkan sonucu, sandığın verdiği mesajı en doğru şekilde okumanın çabası içerisinde olacağız. Aziz milletimiz bize sadece hükümet etme yetkisi vermedi, aynı zamanda yeni anayasa yapmak için de bize bir görev tevdi etti. Milletimiz bu yeni anayasayı uzlaşmayla, istişareyle, müzakereyle yapma mesajları bize verdi.(...) Milletim işte bu benim anayasam diyecek. Bu anayasa Türkiye’nin her zerresine, milletimin her ferdine hitap edecek. Yeni anayasa milletin her bir ferdini birinci sınıf olarak görecektir.”

2.1.4. 30 Mart 2014 Yerel Seçimler

2013’te yaşanan yolsuzluk olayları ve devamındaki tartışmalar 2014 yılında da sürmüştür. Bununla birlikte 2013 yılında olan Gezi Parkı eylemlerinin etkileri kendini göstermeye devam etmiştir. Siyasi olarak çalkantılı dönem devam etmiştir. Bu konuşmanın yapıldığı seçimde AKP %45,60 CHP %27,80 MHP %15,20 oy almıştır.

Tablo 4: 30 Mart 2014'te Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Türkiye	%2,09	43
Millet	%1,99	41
Ak Parti/Biz	%1,79	37

Konuşma 2201 kelimededen oluşmaktadır. 2007'de yapılan ilk balkon konuşmasından sonra daha az kullanılan “Türkiye” söylemi 30 Mart 2014'deki yerel seçimlerin ardından yapılan konuşmada ağırlığı en fazla olan kelimedir. Konuşmadaki Türkiye vurgusunun kucaklayıcı ve bütünleştirici bir etki yarattığı görülmektedir. Konuşmada Türkiye söyleminin geçtiği kesitler aşağıdaki gibidir:

“Siz yeni Türkiye'nin istiklal mücadelesine sahip çıktınız; sizlere teşekkür ediyorum. Siz büyük Türkiye idealine büyük Türkiye hedeflerine sahip çıktınız; her birinize teşekkür ediyorum.... Türkiye sevdası her şeyin üzerinde olsun, Türkiye'nin menfaatleri her şeyin üzerinde olsun. Biz hep ne dedik? “Türkiye kazanacaksa biz kaybetmeye razıyız.” dedik. Ak Parti kaybetsin de Türkiye'ye ne olursa olsun anlayışı artık tarihe karışsın. Siyasetin merkezinde ilke olsun, değer olsun, samimiyet olsun, Türkiye'yi hep birlikte yüceltelim.”

Metindeki ağırlığı en çok olan ikinci kelime “millet”, üçüncü kelime “Ak Parti/Biz”dir. Önceki konuşmalarda parti söyleminin altında kalan “millet” vurgusu, bu konuşmada ilk defa partinin önüne geçmiştir.

“Kardeşlerim aziz milletimizin verdiği mesaj çok ama çok açık. Millet bugün sandıkta Türkiye'ye ve Dünya'ya bir mesaj verdi, ne dedi? “Biz buradayız, Türk milleti geçilmez.” dedi. Millet “Biz bu ülkenin sahipleriyiz.” dedi. “Millet eğilmez Türkiye yenilmez.” dedi.(...) Kardeşlerim bugün kibir kaybetmiştir, bugün gurur kaybetmiştir. Milletine tepeden bakan, milletini küçümseyen, milletin tercihlerini hafife alan, millete en ağır hakaretleri yapan kibir bugün bir kez daha sandıkta yenilmiştir.(...) Bu milletin içinden çıkan ama bu millete ihanet eden taşeronlar bugün milletin ne kadar aziz, ne kadar asil, ne kadar kahraman olduğunu bir kez daha görmüşlerdir. Millet istiklaline uzanan elleri sandığa gömmüştür, millet sinsi planları ahlaksız tuzakları bugün bozmuştur. Milletin sağduyusu, feraseti, basireti bugün hilelere ve nesiselere galebe çalmıştır. Buradan istiklaline, iradesine, ülkesine, bayrağına sahip çıkan aziz milletime tekrar tekrar teşekkür ediyorum. Rabbim bu aziz milleti korusun diye dua ediyorum. Bu millet ümmetin umududur, dünyanın umududur. Rabbim bu milleti doğru yoldan ayırmasın.”

Ak Parti'yi tanımlamak için kullanılan “biz” söyleminin konuşmada geçtiği kesitler şu şekildedir:

“Biz ezelden gelen, inşallah ebede giden bir davanın sadece hizmetkârlarıyız. Biz bu millete efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya geldik. Biz büyük bir dava taşının sadece hamallarıyız. Dün biz yoktuk ama bu dava vardı, yarın biz olmayacağız ama bu dava var olacak.(...) Biz diyoruz ki; gelin yeni bir sayfa açalım. Bu yeni sayfada ey muhalefet, ey bu muhalefete gönül veren milletim; Türkiye sevdası her şeyin üzerinde olsun, Türkiye'nin menfaatleri her şeyin üzerinde olsun. Biz hep ne dedik? “Türkiye kazanacaksa biz kaybetmeye razıyız.” dedik.”

2.1.5. 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Bu seçim, cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçildiği ilk seçimdir. Bu durum birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Recep Tayyip Erdoğan %51,79 oy almış, Erdoğan'ı %33,84 oy ile Ekmeleddin İhsanoğlu takip etmiştir.

Tablo 5: 10 Ağustos 2014'te Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Kardeşlerim	%2,40	51
Bugün	%2,17	46
Ak Parti/Biz	%1,98	42

Konuşma 2266 kelimedenden oluşmaktadır. Tablo 5'e göre metinde ağırlığı en çok olan söylem "kardeşlerim" sözcüğüdür. Birleştirici söylemler bu konuşmada da devam etmiş, kardeşlik ve kardeş ülke vurgusu sürmüştür. Kardeşlik vurgusu, etnik bir aidiyet oluşmasının önüne geçerek ayrıştırıcılığa karşı çıkmak ve aile duygusu uyandırmaktır.

"Kardeşlerim sadece Türkiye değil bugün Bağdat da, İslamabad da, Kabil, Beyrut, Saraybosna, Üsküp de kazanmıştır. Bugün Şam, Halep, Hama, Humus bugün Ramallah, Dablus, Eriha, Gazze, Kudüs de kazanmıştır. Kardeşlerim bugün 77 milyon kadar yeryüzünde aziz milletimizin kardeşleri, dostları, kader arkadaşları, gönüldaşları da kazanmıştır.(...) Kardeşlerim, artık devletin ve milletin iki ayrı istikameti bulunmuyor. Bugünden itibaren devlet ve millet aynı istikamete bakıyor. Kardeşlerim, bir olarak aynı rotada yürüyoruz."

Önceki konuşmalardan farklılaşan bir nokta "bugün" kelimesinin sıkça kullanılmış olmasıdır. Bir değişim sürecinin başladığı, bugünün bir dönüm noktası olduğu vurgulanmıştır:

"Biliniz ki bugün düenden çok daha iyidir, emin olunuz yarınlar bugünden çok daha iyi olacaktır. Zira bugün Türkiye'nin gücüne güç katılmıştır. Bugün 2023 hedefleri, 2053 ve 2071 hedefleri artık çok daha yakınımıza gelmiştir.(...) Kardeşlerim bugün yeni bir gündür. Bugün Türkiye için bir milattır. Bugün Türkiye'nin küllerinden doğuşunun, yeni Türkiye'nin kuruluşunun günüdür."

Ak Parti ve biz söylemi bu konuşmada devam etmiş; seçilmiş cumhurbaşkanlığına karşı gelen tepkilere yönelik açıklamalarda bulunulmuştur:

"İhlasla ve samimiyetle kendilerine yöneltecekleri her soru inanıyorum ki onların da bizi anlamalarını, bizim mücadelemizdeki iyi niyeti görmelerini sağlayacaktır. Bizim davamız şahsi bir dava değil, Türkiye davasıdır. Ulusal güvenliğimizi kim tehdit ederse karşısında bizi bulacaktır, bunu da bilmenizi istiyorum. Bizim davamız medeniyet davasıdır, güçlü Türkiye büyük Türkiye davasıdır."

2.1.6. 24 Haziran 2018 Genel Seçimler

Bu seçimle birlikte başbakanlık ortadan kaldırılmış, cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmiştir. Bununla birlikte ittifak sistemi kabul edilmiş, MHP bu seçimde AKP ile ittifak yapacağı mesajı vermiştir. Bu ittifakın adı ilerleyen günlerde "Cumhur İttifakı" olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Suriye'deki terör oluşumlarına karşı operasyonlar düzenlenmiştir. Terör örgütüne karşı düzenlenen ve Zeytin Dalı adı verilen operasyon sonucunda Erdoğan, bu operasyonların Kürt vatandaşlara karşı yapılan bir uygulama olmadığını vurgulamıştır. AKP bu seçimde %42,56, CHP %22,64, MHP ise %11,10 oy almıştır.

Tablo 6: 24 Haziran 2018'de Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Millet/Milletim	%2,06	20
Siz	%1,75	17
Ülkemiz	%1,34	13

Konuşma 1065 kelimededen oluşmaktadır. Geçmiş konuşmalardan farklı olarak, bu konuşmada “Ak Parti” veya aynı anlamda kullanılan “biz” kelimesi ağırlıklı olarak kullanılan kelimeler arasında bulunmamaktadır. Bunun yerine konuşmada ağırlıklı olarak en çok kullanılan kelime “millet/milletim”dir. Bununla birlikte sık kullanılan kelimeler hep halkı, milleti, tüm ülkeyi kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

“Milletimizin sandıkta partimize verdiği mesajı da aldık. Önümüzdeki dönem milletimizin karşısına tüm bu eksiklerimizi tamamlayarak çıkacağımızdan emin olunuz. Ak Parti’yi milletimizle kurduk, bu güne kadar milletimizle getirdik, bugünden sonra da gözümüz ve kulağımız yine milletimizde olacaktır. Hemen yarından itibaren milletimize verdiğimiz sözleri yerine getirmek için koşturmaya başlıyoruz.”

“Siz” kullanımı; ülkenin yönetiminde söz sahibi olan, kötü günlerde devletin yanında olan ve doğru yönetim motivasyonunu sağlayan yegane unsurun halk olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. Bundan sonraki süreçte uygulanacak politikaların birlikte yapılacağını ve yönetme gücünü halkla birlikte kullandığını “siz” kelimesini sıkça kullanarak dile getirmiştir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı sisteminin çok hararetli tartışmalara yol açması ve mevcut seçimler içinde en düşük oy oranını alması sonucunda Erdoğan balkon konuşmasında sevenlerine “zor zamanımızda yanımızdaydınız” mesajı vererek teşekkürlerini iletmiş ve birliktelik mesajı vermiştir

“Sizler 22 Temmuz 2007 seçimlerinde yanımızdaydınız. Vesayete karşı hep birlikte mücadele ettik. Sizler 12 Haziran 2011 seçimlerinde yanımızdaydınız. Ülkemize hep birlikte çağ atlattık. Sizler gezi olaylarında, 17-25 Aralık emniyet yargı darbe girişiminde, Cumhurbaşkanlığı seçiminde yanımızdaydınız. Vandallara ve ihanet çetelerine hep birlikte karşı koyduk. Sizler 2015 seçimlerinde, özellikle 1 Kasım’da yanımızdaydınız. Ellerin ovuşturarak Türkiye’nin diz çökmesini bekleyenlere derslerini hep birlikte verdik. Sizler 15 Temmuz darbe girişiminde buradaydınız.”

Metinde ağırlığı bulunan bir diğer kelime ise “ülkemiz”dir. Kimlikler, kişiler ve farklılıkların üstünde bulunan asıl değer in ülke olduğu vurgulanmıştır.

“Ülkemizi, bayrağımızı, ezanımızı, özgürlüğümüzü, namusumuzu darbecilerin pençesinden hep birlikte kurtardık.(...) Bugün ülkemizin gelecek yarım asrının, bir asrının belirleyicisi olan 24 Haziran seçimlerinde yine yanımızda oldunuz. 24 Haziran seçim sonuçlarının ülkemiz ve milletimiz için hayırlara vesile olmasını Cenab-ı Allah’tan niyaz ediyorum.(...) Sandıkta bize verdiğiniz güç ile ülkemizi 2023 hedeflerine inşallah hep birlikte ulaştıracacağız. Terör örgütlerinin üzerine çok daha kararlı bir şekilde gideceğiz. Ülkemizin uluslararası alandaki itibarını çok daha yükseklerle çıkartacağız.”

2.1.7. 31 Mart 2019 Yerel Seçimler

Bu dönem ittifakların daha çok tartışıldığı, terör örgütleriyle mücadelenin devam ettiği bir dönemdir. Oyların yarısına yakını AK Parti’ye almasına rağmen, İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde büyükşehir belediyelerinde CHP kazanmıştır. Bununla birlikte ilçe belediyelerinde AK Parti’nin kazanması konuşmada dile getirilmiştir. Konuşmada da bu durumdan

bahsedilmiş, asıl kazananın AKP olduğu belirtilmiştir. İttifak söylemleri devam etmiş, başarı MHP ile paylaşılmıştır. Bu seçimde AKP %44,33, CHP %30,12, MHP %7,31 oy almıştır.

Tablo 7: 31 Mart 2019’da Yapılan Balkon Konuşmasında Ağırlıklı Olarak Kullanılan Kelimeler

KELİME	METİNDEKİ AĞIRLIĞI	FREKANS
Ak Parti/Biz	%2,13	20
Millet	%2,02	19
Ülkemiz	%1,17	11

Konuşma 1005 kelimedenden oluşmaktadır ve konuşmada parti söyleminin tekrar ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir.

“Ankara’da ilçelerin çoğu Ak Parti’de, Cumhur İttifakı’nda. Böyle bir tablo var. Şu anda İstanbul’dan buraya hareket ettiğim ana kadar mevcut ilçe sayısından daha fazlası Cumhur İttifakı’nda veya başa baş. Bu ne demektir? Yine halkımız büyükşehir belediye başkanı olarak verse dahi ilçeleri yine Ak Parti’ye vermiş(...) Milletimiz bugün bizi 15. defa sandıkta birinci yaptı. Ak Parti olarak tek başımıza veya cumhur ittifakıyla birlikte seçime girdiğimiz yerlerde şuan itibariyle 16 büyükşehir, 24 il, 538 ilçe, 200 belde olmak üzere toplamda 778 belediye başkanlığı kazandık. Bu da ülkemizdeki belediyelerin yaklaşık %56’sı’nın Ak Parti tarafından yönetileceği anlamına geliyor.”

Millet söylemi ise seçim sonuçları nasıl olursa olsun millet için çalışılacağı, millet ile el ele olmaya devam edileceğini ifade etmek için kullanılmıştır.

“Biz siyaseti milletle inatlaşma, milleti küçümseme, milleti tahkir etme değil; sadece ve sadece ülkeye ve millete en iyi hizmetleri getirme aracı olarak görüyoruz. Bu güne kadar bunu yaptık, bundan sonra da bunu yapacağız. İçinde milletin olmadığı bir siyasetin sonu nereye çıkar? Faşizme çıkar, diktatörlüğe çıkar, zulme çıkar. Bunun için bu güne kadar attığımız her adımda milletimizin rızasını ve desteğini aradık(...) Kardeşlerim, bu seçimde arzu ettiğimiz neticeleri alamadığımız yerlerdeki sonucun tek sebebini milletimize kendimizi yeterince anlatamamış, gönüllere yeterince girememiş olmamız olarak görüyorum. Sadece 50 günlük resmi kampanya döneminde 59 il ve 43 ilçe mitingiyle,9 televizyon ve sosyal medya programıyla milletimize kendimizi ifade etmenin gayreti içinde olduk. Buna rağmen eksiklerimiz varsa bunları düzeltmek boynumuzun borcudur. Bunu halkımızda arayamayız, milletimizde arayamayız; yine kendimizde arayacağız.”

Ağırlıklı olarak kullanılan bir diğer kelime “ülkemiz”dir. Şimdiye kadar yapılmış ve bundan sonra yapılacak her türlü faaliyet, alınacak her türlü kararın yalnızca ülkenin refahı için olacağı belirtilmiştir.

“Hepimiz davamıza, ülkemize ve milletimize ettiğimiz hizmetler oranında güç ve yetki sahibiyiz, bu oranda değerliyiz. Hayatın bir gerçeği olan değişimin sürekliliğini öncelikle kendi içimizde gerçekleştirmeden ülkemizi aynı istikamete yönlendiremeyiz. Önümüzdeki dönem hem partimiz hem ülkemiz için daha hayırlıya ve daha iyiye doğru bir değişim dönemi olacaktır. 4.5 yıl seçim yok. Ne yapacağız? Hem ulusal hem uluslararası bazda çalışmalarımıza odaklanacağız, kilitleneceğiz ve ülkemizi inşallah muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkaracağız. Önümüzdeki bu uzun dönemi en verimli şekilde değerlendirmeye gayret edeceğiz. Kiminle? Milletimle. Sizlerle beraber. Ülkemizin çözüm bekleyen tüm meselelerinde reformcu bir anlayışla hal yoluna koymanın mücadelesini vereceğiz.”

Tüm konuşmalarda geçen ve ağırlıklı olarak kullanılan kelimeler “Ak Parti/biz, millet/milletim/milletimiz, Türkiye,

ötesinde düşünme gücü, öngörü, yönetme kabiliyeti, insanlara bağlılık ve bir topluluk kurabilme becerisi olarak sayılmıştır (Blanchard, 2002: 7-8; Nullens, 2019: 7). Aynı zamanda Greenleaf, hizmetkâr liderliğin teolojik boyutunun da göz ardı edilmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Hizmetkâr liderin sahip olduğu fedakârlık, yardımseverlik, maneviyat gibi içsel özellikler aynı zamanda liderin inancının da gereği olarak görülmüştür (Nullens, 2019: 21). Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında hizmetkâr liderlik özellikleri gösteren kesitler şu şekildedir:

–12 Eylül 2010 tarihli konuşmasında siyasi görüş, ekonomik durum, statü fark etmeksizin 81 ilde 73 milyonun hepsinin istekleri doğrultusunda daha çok çalışılacağını belirtmiştir. Kendi sevincinin yalnızca milletin sevincine bağlı olduğunu dile getirmiş, kralların değil kuralların ön planda olmasını istediğini söyleyerek gücün değil milletin egemen olması gerektiğini söylemiştir. Gücünün kalıcı olmadığını farkındadır ve gücünü hizmetten yana kullanacağını dile getirmiştir.

–30 Mart 2014 tarihli konuşmasında ezelden ebede giden kutlu bir davanın hizmetkârı olduğunu, milletin efendisi değil ancak hizmetkârı olabileceğini, yalnızca davasını sırtına almış taşıyan bir hamal olduğunu belirtmiştir. Davasının millete hizmet etmek olduğunu, bu davanın kendinden önce de var olduğu gibi kendinden sonra da var olmaya devam edeceğini, o yüzden son nefesine kadar bu milletin hizmetkârı olmaya devam edeceğini dile getirmiştir. Yetkisinin kendisiyle gelmediğini, gittikten sonra da devam etmeyeceğini dile getirmiştir.

–10 Ağustos 2014 tarihli konuşmasında seçimin galibinin sadece kendisine oy verenler olmadığı, kendisine oy vermeyenlerin de kazandığını ve farklı görüşe sahip olsalar dahi görevinin hiçbir ayırım gözetmeksizin millete hizmet olduğunu söylemiştir.

–24 Haziran 2018 tarihli konuşmasında yönetme gücünü millete, milletin güvenine layık olabilmek için kullanacağını belirtmiştir. Ayrıca kendisine verilen desteğin hakkını verebilmek için yeni dönemde daha çok çabalayacağını altını çizmiştir. Halkın sorunlarının çözülebilmesi için halka hizmet edeceğinin güvencesini vermiştir.

–31 Mart 2019 tarihli konuşmasında milletle arasında kalpten kalbe giden bir yol olduğunu ve kimsenin bu yolu zedelemesine izin vermeyeceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra siyaseti milleti yönetmek için bir amaç olarak değil, ülkeye ve millete hizmet etmek için sadece bir araç olarak gördüğünü dile getirmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın sahip olduğu bir başka liderlik anlayışı olan babacan liderlikte lider takipçileriyle adeta ebeveyn-çocuk ilişkisi kurmaktadır. Babacan lider takipçilerinin hayatlarının her alanıyla yakından ilgilidir. Yalnızca örgüt menfaatleri için iletişim kurmak yerine takipçilerinin sevinçleri, üzüntüleri, heyecanları ve korkularına da ilgi duyarak takipçilerinin özel hayatlarına dâhil olur, onlarla kişisel bir bağ kurar (Bilici, 2017: 42). Takipçilerin de lideri izleme motivasyonu yalnızca yönetme gücüne sahip olması değil, liderle aralarındaki ailevi ve duygusal bağıdır. Babacan olarak nitelendirilen bir lider takipçilerine bakmak, onların sorunlarıyla ilgilenmekle yükümlüdür. Recep Tayyip Erdoğan'ın babacan liderlik özellikleri gösterdiği söylemleri ise şu şekildedir:

–12 Eylül 2010 tarihli konuşmasında 7'den 70'e bu vatanın bütün evlatlarının huzuru ve mutluluğu için çalışılacağından bahsetmiştir. Konuşmanın sonunda basketbol milli takımının final maçına katılacağını belirtmiş, başarılar dilemiştir. Babacan liderliğin önemli bir özelliği olan yönetici-halk arasındaki aile ilişkisi burada görülebilmektedir.

–12 Haziran 2011 tarihli konuşmasında beş kıtadaki ülkeleri saymış, Müslüman tüm ülkeleri saymış, Türkiye'deki farklı milletten vatandaşlarımızı saymış ve selamlarını iletmiştir. Konuşmasında işçi, memur, emekli, çiftçi, köylü, engelli, yoksul, kimsesiz, mazlum ve mağdur olan küresel ölçekte tüm takipçilerine seslenmiş; hiçbir ayırım gözetmeden hepsini kucaklayıcı bir tavır sergilemiştir. Siyasi olarak çalkantılı dönemlerden geçilmesi sonucunda annelerin gözyaşlarını, gençlerin akan kanını durdurmak için çok daha büyük bir gayretle çalışacağını belirtmiştir.

–30 Mart 2014 seçimlerinde Filistin'den seçim sonuçlarını takip edenlere teşekkür etmiş, Mısır'daki demokrasi mücadelesinden bahsetmeyi ihmal etmemiştir. Suriye'deki savaşı unutmamış, bombaların ve kurşunların altında yaşam mücadelesi veren mazlumlara teşekkür etmiş ve yanlarında olduğunu dile getirmiştir. Zorda olan kimselere yardım etme ve gücünü bu yönde kullanma vurgusu babacan liderlik özelliklerine işaret etmektedir.

–10 Ağustos 2014 tarihli konuşmasında Ramazan ayına denk gelen seçim çalışmaları sebebiyle oruç ve sıcaklara aldırış etmeden var gücüyle çalışan herkese teşekkür etmiştir. Ayrıca gönül diliyle konuşmayı, önyargılardan kurtulmayı ve bir olmayı tembihlemiştir. Yakın zamanda hayatını kaybeden sanatçı Murat Göğebakan'ı anmış, Fatiha istemiştir. Gazze'de devam eden savaşta zarar gören yaralıların Türkiye'ye aktarılmaya başlanacağını, tedavilerinin Türkiye'de yapılacağını belirtmiştir. Bir halk sanatçısının vefatına duyduğu üzüntüyü konuşmasında dile getirmiş, aynı zamanda kendi halkından olmayan fakat zorluklar içinde yaşamını sürdürmeye çalışan insanlara yardımcı olduğunu vurgulaması, balkon konuşmalarının babacan liderlik özellikleri gösterdiği düşünülmektedir.

–24 Haziran 2018 seçim konuşmasında balkona geç çıkmış, bunun nedeninin de bir kaza olduğunu söylemiştir. Cumhurbaşkanlığı konutunda kaza geçiren küçük bir çocuğun hastanede ameliyata girmesi gerektiğini ve ameliyata girene kadar çocuğu beklediğini, doktoruyla konuştuğunu anlatmış; çocuk için dua istemiştir. Suriyeli mültecilerin yaşadığı sorunlardan bahsetmiş, onları güvenli bir şekilde ülkelere göndermek için elinden geleni yapacağını belirtmiştir. Manevi desteğe ihtiyaç duyan insanlara yardım edildiğinin dile getirilmesi babacan liderlik özelliklerine uygun görülmektedir.

–31 Mart 2019 konuşmasında yine gündem olan Suriye ve mülteci konusundan bahsetmiş, Suriye'nin güvenli hale getirilmesi ve sığınmacıların evlerine güvenli bir şekilde dönebilmeleri için yapacağı çalışmalardan bahsetmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinin incelendiği akademik çalışmalarda ve kamuoyunda Erdoğan'ın “karizmatik lider özellikleri gösterdiği” vurgusu ön plana çıkmaktadır. Nitekim karizmatik liderin sahip olduğu yüksek etkileme kabiliyeti, risk alma ve kriz yönetimi, özgüven gibi özellikler Türkiye'nin yaşamış olduğu ulusal ve uluslararası politik ve toplumsal olaylara gösterilen yaklaşım ve sunulan çözümlerde kendisini göstermektedir. Örnek vermek gerekirse Davos Krizi, 15 Temmuz darbe girişimi, çeşitli diplomatik olaylarda yaşanan siyasi krizler başarılı bir şekilde yönetilebilmiştir. Aynı zamanda kriz dönemlerinde Erdoğan'ın halka yapmış olduğu çağrılar toplumda fazlasıyla karşılık bulmaktadır. Bunun en büyük örneği 15 Temmuz darbe girişimidir. Erdoğan'ın siyasi kişiliğinin yanında bu ve bunun gibi kriz anı yönetimi ve yüksek bir hitabet yeteneğinin olması, kendisinin karizmatik bir lider olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte görüldüğü gibi, karizmatik liderlik söylemlerden ziyade davranış, tutum ve olaylara bakış açıları neticesinde kendini gösterebilmektedir. Çalışmada ele alınan balkon konuşmalarının ve Erdoğan'ın söylemlerinin ise yapılan incelemeler ışığında babacan ve hizmetkâr liderliğe ait özellikler gösterdiği görülmektedir.

ETİK BEYAN VE AÇIKLAMALAR

Etik Kurul Onay Bilgileri Beyanı

Çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır. Etik Kurul İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan formu sisteme yüklenmiştir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar tüm çalışmalarını birlikte yürütmüştür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alkan, A. ve Erdem, R. (2019). Güç: Formal ve İnfomal Yönden Güce Kavramsal Bir Bakış. *Vizyoner Dergisi*, 10(24), 405-433.
- Akgül, A. (2018, 5 Temmuz). Türkiye Siyasetinde Balkon Konuşmaları. Erişim adresi: <http://www.ahmetakgul.com/turkiye-siyasetinde-balkon-konusmalari/>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.
- Arklan, Ü. (2006). Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 45-65.
- Arslan, Ş. (2009). *Duygusal Zekâ ve Dönüştürücü, Etkileşimci Liderlik*. İstanbul: Nobel.
- Aycan, Z. (2001). Paternalizm: Yönetim ve Liderlik Anlayışına İlişkin Üç Görgül Çalışma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-26.
- Balcı, Ş. Ve Bal, E. (2008). 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri'nde AKP ve CHP Reklamları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 33, 5-28.
- Bass, B. M. (1960). *Leadership, Psychology, and Organizational Behavior*. New York: Harper and Row.
- Bass, B. M. (1985). *Leadership and Performance*. New York: Free Press.
- Bennis, W. (1986). *Transformative Power and Leadership*. Thomas J. Sergiovanni ve John Edward Corbally (Ed), *Leadership And Organizational Culture (64-72)* içinde. University of Illinois Press, Chicago.
- Biber, A. ve Turancı, E. (2014). Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 11(1), 28-41.
- Bilici, H. F. (2017). *Tükenmişlik, İşe Bağlılık, İşten Ayrılma, Babacan Liderlik ve Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Blake, R. R. and McCause, A. A. (1991). *Leadership Dilemmas— Grid Solutions*. Texas: Gulf.
- Blanchard, K. (2002). *Tracing the Past, Present, and Future of Servant-Leadership*. Larry C. Spears and Michele Lawrence (Ed). Focus on Leadership (1-16) içinde. John Wiley & Sons, New York.
- Bozatay, Ş. A. (2011). 12 Eylül 2010 Referandumunu ve Referandum Sürecinin Üniversite Öğrencileri Tarafından Algılanmasına İlişkin Bir Araştırma: Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 115-140.
- Burns, J. M. G. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- Çelik, V. (1997). Eğitim Yönetiminde Vizyoner Liderlik. *Eğitim Yönetimi*, 3(4), 465-474.
- Çelik, Y., Çıraklı, Ü., Şantaş, F. ve Uğurluoğlu, Ö. (2014). Etik Liderlik Davranışlarının Örgütsel Adalet Üzerindeki Etkisi: Hastanede Bir Uygulama. *İşletme Bilimi Dergisi*, 2(2), 53-69.
- Demircioğlu, E. C. (2015). Karizmatik Liderliğin Yönetimsel Açından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 52-69.
- Downton, J. V. (1973). *Rebel Leadership: Commitment and Charisma in the Revolutionary Process*. New York: Free Press.
- Gerçek, M. (2018). Yöneticilerin Babacan Liderlik Davranışlarının Psikolojik Sözleşme Bağlamındaki Beklentileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), 101-118.
- Göksu, O. ve Aslan, A. (2015). Siyasal İletişim Perspektifinden “Balkon Konuşmaları”na Yönelik Bir Söylem Analizi. *1. Uluslararası Siyasal İletişim, Demokrasi ve Yeni Süreçler Sempozyumu*, 2, 63-82.
- Göksu, O. (2019). Medyatik Bir Siyasal Söylem Örneği: Balkon Konuşmalarının İçerik ve Söylem Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (62), 1289-1303.
- Greenleaf, R. K. (1970). *The Servant as Leader*. UK: Greenleaf.
- Kırca, C. (2015). *Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

- Kızıltoprak, A. A. (2018). Türk Siyasetinde Recep Tayyip Erdoğan'ın Karizmatik Liderliği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (30), 613-638.
- Koontz, H., O'Donnell, C. and Wehrich, H. (1986). *Essentials of Management* (4th ed). New York: McGraw Hill Higher Education.
- Kökçükaran, A. (2016). *Liderlik Tipleri Perspektifinde Kazım Karabekir Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Köker, E. ve Kejanlıoğlu B. (2004). 2002 Seçim Kampanyalarında Ulusal Basın. *İletişim Araştırmaları*, 2(1), 39-70.
- Köksal, O. (2011). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 8(15), 101-122.
- Kumkale, İ. ve Çetin, O. I. (2016). *Liderlik Üzerine Güncel Yazılar*. İstanbul: Paradigma.
- Küçük, Y. ve Yavuz, E. (2018). Hizmetkar Liderlik: Gandhi Örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi*, 1, 81-93.
- Likert, R. (1932). A Technique for Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 22, 5-55.
- McGregor, D. (1960). *The Human Side of Enterprise*. New York: McGraw-Hill.
- Northouse, P. G. (1997). *Leadership: Theory and Practice*. UK: Sage.
- Northouse, P. G. (2014). *Liderlik Kuram ve Uygulamalar* (6. Baskı). (Çev. C. Şimşek) İstanbul: Sürat Üniversite.
- Nullens, P. (2019). *The Will to Serve: An Anthropological and Spiritual Foundation for Leadership*. Luk Bouckaert & Steven C. van den Heuvel (Ed). *Servant Leadership, Social Entrepreneurship and the Will to Serve* (3-27) içinde. Palgrave, Switzerland.
- Özbozkurt, O. B. (2019, Eylül). *Liderliğin Yeni Paradigması: Stratejik Liderlik*. 3. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Nevşehir.
- Özgül, B. (2015). *Türkiye'de Siyasi Liderlik*. Ankara: Sage.
- Özkan, M. (2016). Liderlik Hangi Sıfatları, Nasıl Alıyor? Liderlik Konulu Makalelerin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 615 – 639.
- Özmen, H. İ. (2009). *Liderlik Davranışını Etkileyen Toplumsal Normların Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Serinkan, C. ve Erdiş, Y. (2014). *Dönüşümcü Liderlik Bağlamında Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Adalet*. Ankara: Nobel.
- Shamir, B., Arthur, M. and House, R. (1994). The Rhetoric of Charismatic Leadership: A Theoretical Extension, a Case Study, and Implications for Research. *Leadership Quarterly*, 5, 25-42.
- Silin, R. (1976). *Leadership and Values: The Organization of Large-Scale Taiwanese Enterprises*. Cambridge: Harvard Univ Asia Center.
- Spears, L. C. (2010). Character and Servant Leadership: Ten Characteristics of Effective, Caring Leaders. *The Journal of Virtues & Leadership*, 1, 25-30.
- Şentürk, F.K., Durak, M., Yılmaz, E., Kaban, T., Kök, N. ve Baş, A. (2016). Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik Tarzlarının Bireysel Yenilikçiliğe Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 173-198.
- Uğurluoğlu, Ö. ve Çelik, Y. (2009). Örgütlerde Stratejik Liderlik ve Özellikleri. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 12, 121-156.
- Ünlü, Ç. Y. (2015). Amerikanvari Seçim Sonu Konuşmalarının Milli Bir Örneği Olarak "Balkon Konuşmaları: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Konuşması Üzerine Retoriksel Bir Analiz. *İletişim Dergisi*, 23, 67-95.
- Yaşar, A. (2016). *İbn Haldun'a Göre Siyasi Otorite ve Liderlik, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*. İstanbul: Hukuk Vakfı.
- Yıldız, M. G. (Ed.). (2016). *Liderlik Çalışmaları* (2. Basım). İstanbul: Beta.

Yukl, G. (1986). Managerial Leadership: A Review of Theory and Research. *Journal of Management*, 15, 251-289.

Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: London.